

Raadsmededeling openbaar

Nummer : 82-2026
Datum : 7 juli 2026
B&W datum : 14-07-2026
Beh. Ambtenaar : J. ten Dolle
Portefeuillehouder : H. van Lochem
Onderwerp : Uitvoering artikel 5 onder b Leerplichtwet

Aanleiding:

De Hoge Raad heeft met een uitspraak van 21 april 2026 geoordeeld dat een beroep op vrijstelling wegens richtingsbezwaren niet langer mogelijk is wanneer binnen een redelijke afstand van de woning een school voor openbaar onderwijs beschikbaar is. De Hoge Raad heeft gewogen dat ten aanzien van openbaar onderwijs slechts in uitzonderlijke gevallen nog met succes een beroep op artikel 5 onder b Leerplichtwet kan worden gedaan.

Inhoud mededeling:

Op 21 april 2026 heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan over de toepassing van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet 1969 (Hierna: Lpw). De Hoge Raad heeft daarbij het toetsingskader voor beroepen wegens richtingsbezwaren verduidelijkt en aangescherpt. Artikel 5 onder b van de Lpw gaat over de mogelijkheid voor ouders om vrijstelling van inschrijvingsplicht bij een school te krijgen als zij overwegende bedenkingen hebben tegen de richting van het onderwijs op alle scholen die binnen een redelijke afstand van hun woning liggen.

De Lpw stelt;

- Een beroep op vrijstelling op grond van artikel 5 onder b kan slechts worden gedaan, indien de kennisgeving de verklaring bevat, dat tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning - of, bij het ontbreken van een vaste verblijfplaats, op alle binnen Nederland gelegen scholen onderscheidenlijk instellingen waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden, overwegende bedenkingen bestaan.
- Deze verklaring is niet geldig, indien de jongere in het jaar, voorafgaande aan de dagtekening van de kennisgeving, geplaatst is geweest op een school onderscheidenlijk een instelling van de richting waartegen bedenkingen worden geuit.

De Hoge Raad heeft met de uitspraak van 21 april 2026 geoordeeld dat een beroep op vrijstelling wegens richtingsbezwaren niet langer mogelijk is wanneer binnen een redelijke afstand van de woning een school voor openbaar onderwijs beschikbaar is. De Hoge Raad heeft gewogen dat ten aanzien van openbaar onderwijs slechts in uitzonderlijke gevallen nog met succes een beroep op artikel 5 onder b Lpw kan worden gedaan. De Lpw hanteert geen harde kilometergrens voor hoe ver een school maximaal van huis mag zijn. Wel wordt een afstand tot 6 kilometer voor het primair onderwijs en voor het voortgezet onderwijs 20 kilometer in jurisprudentie gezien als een 'redelijke afstand' die een kind dagelijks moet kunnen afleggen. Openbare scholen moeten onderwijs geven dat objectief, kritisch en met respect voor verschillende opvattingen is. Uitgangspunt is immers, dat het openbaar onderwijs in Nederland voldoet aan de door de Hoge Raad genoemde criteria dat het onderwijs, dat godsdienstig, levensbeschouwelijk of maatschappelijk van aard is, plaatsvindt op een objectieve, kritische en pluralistische manier. Het recht op onderwijs mag niemand worden ontnomen en mag niet ondergeschikt worden gemaakt aan rechten van ouders.

Daarmee heeft de uitspraak gevolgen voor de uitvoeringspraktijk van gemeenten omdat de aanwezigheid van een openbare school ertoe leidt dat een vrijstelling op grond van artikel 5, onder b,

van de Lpw niet langer ontstaat. Dit geldt zowel voor nieuwe beroepen die vanaf schooljaar 2026-2027 worden beoordeeld als voor kinderen die op het moment van de uitspraak al beschikten over een vrijstelling. Gemeenten beoordelen beroepen op vrijstelling binnen de geldende wettelijke kaders en op basis van de actuele jurisprudentie.

In de regio Achterhoek werken de acht¹ Achterhoekse gemeenten regionaal samen op gebied van Leerplicht binnen LerenWerkt. Deze samenwerking op leerplicht in de Achterhoek zet in op het behoud en verbeteren van kwaliteit, rechtsgelijkheid, uniformiteit en effectiviteit van de leerplichttaken. Vanuit deze visie informeren wij u dat de acht Achterhoekse gemeenten, in onderlinge afstemming, hebben gekozen voor een regionale werkwijze bij de toepassing van artikel 5 onder b van de Lpw naar aanleiding van de uitspraak van de Hoge Raad.

Een nieuw werkproces voor nieuwe beroepen op artikel 5 onder b Lpw

1. Beroepen op artikel 5 onder b Lpw worden beoordeeld voor schooljaar 2026-2027 o.g.v. het door de Hoge Raad geformuleerde toetsingskader. Vanuit rechtswege ontstaat de vrijstelling wel of niet. Hiertegen kan geen bezwaar of beroep ingediend worden aangezien er geen sprake is van een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

2. Wanneer er wel een vrijstelling van rechtswege ontstaat omdat de kennisgeving van ouders voldoet aan de vereisten van de Lpw én er zich geen school voor openbaar onderwijs op redelijke afstand van de woning bevindt, biedt de gemeente leerlingenvervoer aan om toch een schoolinschrijving te stimuleren. Ouders zijn wettelijk niet verplicht van leerlingenvervoer gebruik te maken. Recht op vrijstelling blijft bestaan.

3. Wanneer er geen vrijstelling van rechtswege ontstaat, verzoekt de gemeente de ouders schriftelijk om binnen twee weken na de start van het schooljaar 2026-2027 te melden op welke school hun kind staat ingeschreven. De gemeente kan ouders ondersteuning bieden bij het vinden van een passende onderwijsplek, bij de aanmelding én de mogelijkheid bieden van leerlingenvervoer indien de openbare school zich niet op redelijke afstand van de woning bevindt. Bij het uitblijven van een inschrijving kan dit leiden tot een proces-verbaal.

Overgangsperiode voor kinderen met een bestaande vrijstelling

Voor kinderen die op het moment van de uitspraak van de Hoge Raad al beschikten over een vrijstelling op grond van artikel 5 onder b Lpw is een zorgvuldige overgang noodzakelijk. In veel gevallen gaat het om kinderen die gedurende meerdere jaren niet zijn ingeschreven bij een school. Voor deze kinderen kan de stap naar onderwijs groot zijn. In een brief aan de ouders met een openbare school binnen redelijke afstand van hun woning, wordt vermeldt dat de vrijstelling vervalt van rechtswege en de gemeenten voor het schooljaar 2026–2027 een overgangsperiode hanteren. In deze periode krijgen ouders de gelegenheid om voor hun kind een passende onderwijsplek te vinden. Gedurende de overgangsperiode is er gelegenheid om zich te oriënteren op een passende school, een school voor het kind te kiezen en de inschrijving van het kind te regelen. Vanaf het schooljaar 2027–2028 wordt verwacht dat het kind staat ingeschreven bij een school en daar onderwijs volgt zoals de Leerplichtwet voorschrijft.

De leerplichtambtenaren gaan outreachend te werk door in het nieuwe schooljaar contact op te nemen met ouders om samen te kijken naar een passende onderwijsplek voor het kind en bieden hierin ondersteuning aan. Het uitgangspunt daarbij is dat wordt toegewerkt naar deelname aan onderwijs binnen een school. Het gesprek met ouders richt zich daarom niet uitsluitend op de juridische gevolgen van de uitspraak, maar vooral op de mogelijkheden om te komen tot een passende onderwijsplek. Daarmee ontstaat voor ouders en kinderen duidelijkheid over hun route richting onderwijsdeelname.

De ambtsinstructie wordt in de loop van het jaar, indien deze ontwikkeling dat vraagt, aangepast.

Betrekken van het samenwerkingsverband

Het samenwerkingsverband passend onderwijs wordt, waar nodig, betrokken bij situaties waarin kinderen gedurende langere tijd zijn vrijgesteld geweest van de inschrijvingsplicht. Samenwerkingsverbanden beschikken over expertise bij het organiseren van passende ondersteuning en kunnen een belangrijke rol spelen bij het vinden van een passende onderwijsplek

en het begeleiden van de overgang naar onderwijs. Waar nodig kunnen ook andere partners worden betrokken, zoals jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg of andere lokale voorzieningen.

Kanttkening bij de uitvoering van de leerplichttaak

De nieuwe werkwijze vraagt een aanzienlijke extra inzet van leerplichtambtenaren. Waar voorheen bij bestaande vrijstellingen op grond van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet veelal sprake was van een beperkte administratieve toetsing, ontstaat door de uitspraak van de Hoge Raad een actieve begeleidings- en ondersteuningstaak richting ouders en kinderen waarvan de vrijstelling van rechtswege verval. De implementatie van deze nieuwe werkwijze brengt een verzwaring van de werkzaamheden met zich mee en vraagt extra capaciteit en inzet van de betrokken leerplichtprofessionals.

Wij houden u op de hoogte indien de verdere uitwerking van deze uitspraak aanleiding geeft tot nieuwe ontwikkelingen of knelpunten in de uitvoeringspraktijk.

¹Gemeenten Aalten, Berkelland, Doesburg, Doetinchem, Montferland, Oost Gelre, Oude IJsselstreek, Winterswijk.